

Філоненко О.В.

*кандидат педагогічних наук, доцент,
Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ В.М. ЯСТРЕБОВА У ВІТЧИЗНЯНІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

Сучасні вимоги, щодо посилення особистісно орієнтованого принципу науці актуалізували концепт персоналізму, який обґрунтовує ідею сприйняття людини як самодостатнього індивіда у всій повноті конкретних проявів та закликає до реалізації їх творчого потенціалу. Не випадково «персоналістський напрям», що завжди був провідним в історико-педагогічній науці, на сучасному етапі помітно активізувався.

Слід відзначити, що на жаль авторами історико-педагогічних досліджень допоки не вдалося адекватно представити педагогічні персоналії відповідно, що до їх реального внеску у розвиток вітчизняної педагогічної думки. Плеяда потужних постатей української педагогіки Єлисаветградщини другої половини XIX – початку XX ст. фактично «випала» з поля зору дослідників.

Наприкінці XX ст. активізуються дослідження регіону, у тому числі й щодо розвитку освіти на Єлисаветградщині в різні історичні періоди. Зокрема, на особливу увагу сучасних дослідників заслуговують не лише окремі явища тогочасного життя, але й діяльність непересічних особистостей, незаслужено призабутих.

У цьому аспекті актуального значення набувають освітня діяльність та науково-педагогічні погляди Єлисаветградського науковця, педагога, активного громадського кінця XIX ст. Володимира Миколайовича Ястребова (1855-1898 рр.). Коло його наукових інтересів було різноплановим і широкомасштабним: педагогіка, історія, етнографія, фольклористика, археологія тощо. Небайдужість і дивовижна творча енергія, прагнення до створення чогось нового, потрібного і корисного були основними характеристиками його особистості.

Наприкінці XX ст. здійснюються дослідження регіону, у тому числі й щодо розвитку освіти на Єлисаветградщині в різні історичні періоди. Виокремлено не чисельну, але перспективну групу публікацій, які присвячені вивченню життєдіяльності визначних діячів досліджуваного періоду. Серед наукових розвідок присвячених дослідженню спадщини В. Ястребова можна назвати праці Н. Бракер, О. Босого, В. Чернецького, О. Чуднова, С. Шевченка, С. Янчукова та ін.

Зокрема, на основі синтезу нагромадженого матеріалу з'являються змістовні інформаційно-довідкові видання про педагогів і просвітителів, що відіграли вагомий роль у розвитку освіти на Єлисаветградщині. Це праці В. Боська «Визначні постаті Степової Єлади: до 250-річчя заснування фортеці Святої Єлисавети, міста Єлисаветграда та 65-річчя утворення Кіровоградської області» (2004) [2], «Історичний календар Кіровоградщини на 2014 рік. Люди. Факти. Події» (2014) [3]. В них подаються насичені в інформативному плані біографії педагогів, просвітників, в тому числі В. Ястребова. Комплексне

ознайомлення з ними дає уявлення про соціокультурне середовище в якому формувалася і працювала інтелектуальна еліта краю.

На особливу увагу заслуговує публікація відомого Єлисаветградського педагога, краєзнавця, мемуариста кінця XIX – початку XX століття Наталії Бракер, яка свого часу співпрацювала з В. М. Ястребовим. Стаття Н. Бракер «Володимир Миколайович Ястребов (До тридцятих роковин смерті)» (1929) [1] – найгрунтовніше з усіх існуючих на сьогодні досліджень життєвого шляху та наукового доробку педагога. Її стаття ґрунтується переважно на власних спогадах про вченого, з друкованих джерел використано лише некролог О. Маркевича та розділ праці М. Сумцова «Современная малорусская этнография». Висвітлюючи основні віхи життєвого й творчого шляху В. Ястребова, зокрема його педагогічну, археологічну, фольклористично-етнографічну та культурно-громадську діяльність, співпрацю з різними науковими товариствами, з журналом «Киевская старина» та іншими часописами, взаємини з видатними вченими свого часу В. І. Григоровичем, О. І. Маркевичем, Ф. К. Вовком, Ф. І. Успенським та іншими, автор характеризує головні наукові праці В. М. Ястребова, зокрема, «Малорусские прозвища Херсонской губернии» (1893) та «Материалы по этнографии Новороссийского края» (1894). Велику увагу в дослідженні приділено приватному життю В. Ястребова, його оточенню, взаєминам з людьми та загальній оцінці того середовища, у якому він жив і працював [1, с. 3].

Помітний внесок у вивчення і популяризацію постаті В. Ястребова належить С. Янчукову. В його праці «З іменем Володимира Ястребова» (2005) [10] вміщено окремі матеріали про самого вченого та біографічні розповіді про краєзнавців області, творчість яких відзначена премією його імені. Для більш детального ознайомлення з біографією та творчим доробком ученого в книзі вміщено біографічний нарис Н. Бракер (нарис подано з журналу М. Грушевського «Україна» 1929 року), стаття лауреата премії ім. В. Ястребова 1997 року, старшого наукового співробітника Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Рильського НАНУ О. Босого «Де захований і кому потрібен «меч-кладенець» національної культури» та бібліографія творів В. Ястребова, укладена лауреатом премії імені В. Ястребова 1995 року, відомим сучасним краєзнавцем О. Чудновим [10].

Діяльність В. Ястребова, як викладача Єлисаветградського земського реального училища фрагментарно розглянута у публікації М. Тупчієнка «Музеєзнавчі аспекти археологічної спадщини В. М. Ястребова» [7]. В статті автор здійснив короткий огляд археологічних досліджень ученого з позицій музеєзнавства, детально проаналізував дослідження В. Ястребова в області як археології, так і етнології, які були в першу чергу пов'язані з його завідуванням історико-етнографічним музеєм при Єлисаветградському реальному училищі. Зокрема, М. Тупчієнко відзначає, що «у 1883 р. Володимир Миколайович, перебуваючи з 1876 р. на посаді викладача історії та географії цього закладу, почав завідувати створеним ним же історико-географічним музеєм», що складався з наочних посібників для викладання історії та географії, а також невеличкої «археологічної» колекції з 342 предметів, серед них: 270 монет і медалей, 57 документів, рукописна карта Єлисаветградської провінції XVIII ст., 3 кам'яні молотки і цінне

зібрання предметів скіфської епохи з кургану поблизу села Мартоноша Єлисаветградського повіту» [7, с. 116].

Теж саме можна сказати про книгу «Світлі постаті минулих століть» (2011) [6], в якій в основному висвітлюється наукова діяльність В. Ястребова. Водночас відсутній детальний аналіз просвітницької діяльності вченого, його внесок у розвиток освітніх процесів на Єлисаветградщині потребує певного уточнення.

Окремий інтерес становить публікація С. Шевченка «Наші земляки: Володимир Ястребов» [8], де автор крім аналізу наукової діяльності В. Ястребова акцентується увагу на педагогічній діяльності вченого, зокрема С. Шевченко підкреслює, що «до безпосередніх досліджень на Єлисаветградщині учитель зумів залучити широке коло учнів свого земського реального училища. Вони збирали пісні, казки, писанки і візерунки. З останніх він зібрав і видав невеликий альбом. При училищі працювали вечірні класи. Кращі учні оформили Ястребову колекцію малюнків і писанок. Частина її була видана в Москві. Інша – направлена Археологічній комісії. Крім учнів, до етнографічної збиральницької роботи Ястребов залучив і сільську інтелігенцію: учителів, священників. Багато допомагала йому колишня учениця (по жіночій гімназії) Ганна Тобілевич (із відомого роду корифеїв українського театру). Відбулося знайомство з великим знавцем і аматором крайової старовини, священником з Олександрії Василем Никифоровим. Приятелював етнограф із знавцем українського фольклору В. А. Менчицом» [8].

На загальному тлі студій про творчу спадщину єлисаветградських педагогів, котрі залучилися до розвитку різних аспектів теорії й практики навчання й виховання заслуговують на увагу праці про діячів, що зробили вагомий внесок у розвитку її окремих складових. Одним з таких прикладів слугує дисертаційне дослідження О. Притюпи «Краєзнавчі засади розвитку природничої освіти на Єлисаветградщині (друга половина XIX – початок XX століття)» (2013) [5]. Досліджуючи краєзнавчі засади розвитку природничої освіти на Єлисаветградщині в другій половині XIX – на початку XX століття, автор докладно охарактеризувала педагогічну діяльність єлисаветградських педагогів-природознавців другої половини XIX – початку XX ст. та виявити особливості їх методичної роботи. Дослідниця встановила, що серед викладачів природничого профілю заслуговують на увагу постать викладача Єлисаветградського земського реального училища В. Ястребова. Ґрунтовне системне вивчення спадщини єлисаветградського педагога досліджуваного періоду дозволило автору всебічно схарактеризувати його педагогічні ідеї про розвиток школи і виховання. О. Притюпа акцентує увагу на тому, що у своїй педагогічній діяльності В. Ястребов керувався принципами наочності та зв'язку навчання з життям; під час вивчення теоретичного матеріалу використовував різні методи (бесіда, розповідь, власний приклад, пояснення, демонстрація, спостереження, практична робота та ін.); на уроках застосовував активні форми роботи учнів (робота з наочними засобами навчання, виконання дослідів, експериментів, проведення спостережень, формулювання власних висновків, створення колекцій гірський порід і мінералів і т. ін.). Дослідниця підкреслює, що свою викладацьку діяльність В. Ястребов поєднував із важливими науковими дослідженнями у галузі метеорології місцевої археології й етнографії. Розкриті у дисертації

методичні підходи педагогів-природознавців містять низку елементів, які є актуальними для використання у сучасному навчально-виховному процесі [5, с. 168-169].

Отже, дослідження науковців спонукає до глибшого вивчення спадку громадських діячів і педагогів, які зробили вагомий внесок у розвитку освітніх процесів на Єлисаветградщині.

Список використаних джерел:

1. Бракер Н. Володимир Миколайович Ястребов (До тридцятих роковин смерті) / Н. Бракер // Єлисавет. – Кіровоград – 1992 – 20 травня. – С. 3.
2. Босько В. М. Визначні постаті Степової Єлади: до 250-річчя заснування фортеці Святої Єлисавети, міста Єлисаветграда та 65-річчя утворення Кіровоградської області. Ч. 1 / В. М. Босько. – Кіровоград: Інформаційна мережа, 2004. – 376 с.
3. Босько В. Історичний календар Кіровоградщини на 2014 рік. Люди. Факти. Події / В. Босько. – Кіровоград: Центр. – Укр. видавництво, 2014. – 259 с.
4. Орел С. Чарівний меч Володимира Ястребова / С. Орел // Народне слово – 2005. – № 88. – С. 3.
5. Притюпа О. С. Краєзнавчі засади розвитку природничої освіти на Єлисаветградщині (друга половина XIX – початок XX століття): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / О. С. Притюпа. – Кіровоград, 2013. – 235 с.
6. Світлі постаті минулих століть: бібліографічний покажчик / Укл. Л. Гурба, Н. Товстопят. – Кіровоград: Кіровоградська ОЮБ ім. О. М. Бойченка, 2011. – 40 с.
7. Тупчієнко М. Музезнавчі аспекти археологічної спадщини В. М. Ястребова. Український музей при навчальному закладі: історія і сучасність. Матеріали обласної науково-методичної конференції / М. Тупчієнко. – Кіровоград: Видавництво КОШПО імені Василя Сухомлинського, 2008. – 148 с., с. 109-117.
8. Шевченко С. Наші земляки: Володимир Ястребов. <http://library.kr.ua/elmuseum/zem/yastrebov.html>
9. Чернецький В. В. М. Ястребов – дослідник Єлисаветградщини / В. В. Чернецький // Кіровоградська правда. – 1967. – 25 жовтня.
10. Янчуков С. М. З іменем Володимира Ястребова / С. М. Янчуков. – Кіровоград: Центрально-Українське видавництво, 2005. – 180 с.

Шмагайло Н.В.

заступник директора,

Кислянської СЗШ

ВНУТРІШКІЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ МЕТОДИЧНОЮ РОБОТОЮ

Сучасний етап розвитку України як незалежної держави визначається своєю відкритістю, достатньою прозорістю і вимагає від громадян особистісного ставлення до процесів, що відбуваються в державі.

Сьогодні школа – це заклад освіти, де успішно втілюються інноваційні управлінські та педагогічні технології.

Основні функції науково-методично роботи: (взаємопов'язані) **планування, організації, діагностична, прогностична, моделююча, компенсаторна, відновлювальна, коригуюча, координуюча, пропагандистська, контрольньо-інформаційна** [5] [3].